

desondanks opnam in een band getiteld *Acta van de Nederlandsche synoden*, zal een uitvloeisel zijn van het feit dat hij Hooijers werk moest vervangen. Dat Hooijer en diens voorgangers serieuze partners voor hem waren, blijkt bij diverse moeilijk te ontcijferen ondertekeningen. Naast zijn eigen lezing nam Rutgers in noten ook de lezingen van Ens, 's Gravezande, Janssen en Hooijer op. Hij verwees zelfs naar de namen die in J. Triglands *Kerckelycke Geschiedenissen* van 1650 voorkwamen, omdat hij – in tegenstelling tot 's Gravezande – ten onrechte meende dat ook Trigland het originele Wezelmanuscript en geen afschrift onder ogen had gehad. Opvallend is dan wel, dat hij bij de zinsnede voorafgaand aan de signatuur van Reynier de Pestere en veertien anderen 'Dese naervolghende persoonen de lecture der ouerghezette copie hen ghedaen zynde hebben ooc onderteeckent' geen toelichtende noot opnam. Hetzelfde was het geval bij de handtekeningen die bij procuratie waren geplaatst. Rutgers nam alleen een noot op bij een zinsnede die, na een stuk wit op de recto-zijde, op de verso-zijde van de laatste pagina volgde, en daarom niet door Hooijer was opgemerkt; een nadere verklaring voor deze zinsnede bood hij echter niet: noch voor de bijzondere plaats in het manuscript, noch voor de inhoud.<sup>33</sup>

Wat opvalt, is dat Rutgers zich in de *Acta* terughoudender heeft uitgelaten dan toen hij in 1887, in het heetst van de strijd, met beroep op (onder meer) Wezel tegenover orthodox-hervormde theologen als E. César Segers en H.G. Kleyn de rechtsbevoegdheid der dolerende plaatselijke kerken verdedigde. Wezel heette toen 'de voorbereidende samenkomst van Gereformeerden uit de Nederlanden, die in October, of althans tot 3 Nov. [sic! jv] 1568, te Wezel gehouden werd'; Janssens editie heette ronduit 'buitengemeen slordig'. Van Hooijers uitgave en inleidingen daarentegen maakte hij – bij gebrek aan beter – in 1887 onbekommerd gebruik.<sup>34</sup> Ook na het verschijnen van de *Acta* zou Rutgers zich nog herhaaldelijk op 'de samenkomst te Wezel' beroepen. Maar dan altijd om zijn kerkrechtelijk standpunt of visie te verdedigen of te verklaren. Zo reeds in de oratie waarmee hij 21 oktober 1889 als vu-rector aftrad: *De geldigheid van de oude kerkenordening der Nederlandsche Gereformeerde Kerken*. Dat Rutgers daarin mede gebruik maakte van het pas verschenen tweede deel van de door J.H. Hessels bezorgde editie van stukken uit het archief van de hervormde gemeente van Austin Friars, demonstreert nogmaals hoezeer bronnenstudie aangaande de Reformatie in die jaren onmiddellijk werd ingezet voor de kerkelijke strijd.<sup>35</sup> Bij zijn colleges over de DKO verwees Rutgers, die eerst in 1910 met emeritaat zou gaan, eveneens geregeld naar Wezel, met als gevolg dat een hele generatie Gereformeerde predikanten precies wist waar het bij We-

<sup>33</sup> *Acta van de Nederlandsche synoden der zestienste eeuw*, 's-Gravenhage 1889, 1-8, 36-41. Zie voor Rutgers' misvatting inzake Trigland: Van Dooren, 'Gedenkschrift und Kopien', 56.

<sup>34</sup> A.F. de Savornin Lohman, F.L. Rutgers, *De rechtsbevoegdheid onzer plaatselijke kerken. Met volledige repliek aan C. Segers, Kleyn, Gooszen enz.*, Tweede, veel vermeerderde, uitgave, Amsterdam 1887, 18v., 51, 55, 65, 193.

<sup>35</sup> *De geldigheid (...)*, Amsterdam 1890, o.a. 9, 11, 14v. *Ecclesiae Londino-batavae Archivum II. Epistulae et tractatus cum Reformationis tum Ecclesiae Londino-Batavae historiam illustrantes* (1544-1622), ed. J.H. Hessels, Cantabrigiae 1889.